

Personalhistoriske Bidrag fra det 17de Aarhundrede.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Der findes i de offentlige Bibliothekers Haandskriftsamlinger og andensteds opbevaret ikke faa Brevbøger og andre lignende Samlinger fra det 17de Aarhundrede, der indeholde en rig Skat af for største Delen endnu ubenyttede personalhistoriske Oplysninger. Mange saadanne har jeg i tidligere Tid omhyggelig gennemgaaet og gjort Uddrag af dem. Noget deraf er kommet mig til Nytte i de af mig udgivne kirke- og litterærhistoriske Arbejder, og særlig i Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621; meget venter endnu paa en passende Anvendelse. Da imidlertid største Delen af disse Notitser vedrører Personer, der enten havde eller senere fandt Ansættelse i Kirkens eller Skolens Tjeneste, har jeg anset det for passende her at aabne en Plads for saadanne Meddelelser, idet jeg denne Gang begynder med en af de ældste Samlinger, i den Hensigt senere, naar Tid og Lejlighed tilbyder sig, at fortsætte med andre af lignende Art.

I.

Peder Hansen Saxkjøbings Brevbog.

Det Haandskrift, som her er nævnet, findes i det Kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml. 271. 8vo. Paa Titelbladet findes

skrevet: »Compositiones sub Petro Ivaro Borrichio 1594. — Petrus Johannis Saxcopiensis«. Og Hdskr. begynder da ogsaa med en Del Skoleøvelser (latinske Stile og Vers) fra Herlufsholm, hvor M. Peder Iversen Borck var Rektor henimod Slutningen af det 16de Aarhundrede. Derefter følger en lang Række Breve, akademiske Testimonier, Vers og andre Stykker, mest fra Tiden 1598—1605, alt i den ovennævnte Peder Hansens Afskrift, men kun for en ringere Del forfattet af ham selv. Den største Del er nemlig Breve fra og til Professor Jon Jakobsen Venusinus og Testimonier udstedte af ham som Privatpræceptor for Studenter.

Om Samleren Petrus Johannis Saxcopiensis eller Lolandus, vide vi kun, hvad der fremgaar af Haandskriftet, nemlig at han var en Søn af en Præst i Saxkjøbing ved Navn Hr. Hans Pedersen (Faaborg), der maa være død omtrent 1599, efterladende idetmindste fire Børn, blandt hvilke Datteren Sofie, der den 15de Juni 1600 ægtede Faderens Eftermand i Saxkjøbing, M. Jakob Frandsen (Varde)¹). Sønnen Peder Hansen gik i en Del Aar i Herlufsholms Skole, indtil han omtrent 1598 blev Student, senere (1600) blev han Amanuensis hos Prof. Jon Venusinus, i hvis Hus han boede og til hvem han sluttede sig nøje. Efter at have afsluttet sine Studeringer, gik han tilbage til sin Fødested, hvor vi 1605 finde ham som Huslærer (hos Præsten) i Halsted. Da hans Optegnelser ikke række videre, kunne vi ikke med Sikkerhed oplyse noget om hans senere Livsvilkaar. — Hans Optegnelser ere af forskjellig Art. Saaledes begynder han med:

Responsum Reginæ Angliæ ad Orationem a Legato Regis
Poloniæ habitam, extemporaneum ex ore dictæ Reginæ
a quodam consiliariorum calamo exceptum. 24 Jul. 97.

¹) I Samlingen findes Bryllups-Indbydelser til Biskoppen (M. Jakob Madsen) og til en Hr. Eskil. Ligeledes latinske Digte til Brudeparret af Nicolaus Wintherus og Petrus Johannis Lolandus (Brudens Broder).

Derefter følger:

*Coniectura de characteribus et imaginibus haleci divinitus
insculptis Anno (15)98 ex sacris literis veluti per divi-
nationem qvdam deprompta per Matthiam Joannis f.
comministrum ad ædem Divæ Virginis in civitate Otho-
niensi. Epistola dedicatoria ad Reginam dicta.*

Største Delen bestaar dog af Breve; men de ere indførte uden Orden mellem hinanden, saa det ikke er saa let altid at finde Rede derpaa, især da Afskriveren oftere har udeladt Aarstallene. For bedre Oversigts Skyld har jeg derfor ordnet Indholdet under visse Afdelinger.

1. Minder fra Herlufsholm.

I Ny kirkehist. Saml. VI, 154 flg. er meddelt en temmelig udførlig Biografi af Herlufsholms Skoles første fortjente Rektor, M. Hans Michelsen; men om de Mænd, som i den nærmeste Tid fulgte ham i Embedet, ere Efterretningerne yderst tarvelige; det vil derfor, i det mindste for Yndere af Herlufsholm, ikke være ubehageligt at se den magre Navnerække suppleret med nogle Notitser, der, om de end ikke kaste noget rigeligt Lys over Skolens Historie, dog yde enkelte ny Bidrag til samme. Som Hans Michelsens Efterfølger i Rektoratet nævnes i Melchiors bekjendte Skrift om Herlufsholm M. Jakob Povlsen Bager; men om ham indeholder nærværende Hdskr. intet¹⁾. Som sammes Eftermand anføres af Melchior en Laurentius, der senere blev Præst for Herlufsholm; af ham findes der i Samlingen et længere Digt til Venusin fra Januar 1597, hvorefter ses, at Mandens fulde Navn var Laurentius Vincentius, paa Dansk Lavrits Findsen; han havde været Venusins Skolekammerat i Frederiksborg Skole, og denne havde senere paa flere Maader taget sig af ham; ved hans Indflydelse

¹⁾ Da han endte som Præst i Nysted, haves fra dette Sted nogle Efterretninger om ham, der vise, at han allerede 1584 var Præst der og døde 1593.

hos Arild Hvittfeld, der siden 1583 var Forstander for Herlufsholm, var Lavrits Findsen bleven Skolens Rektor, og siden da han havde paadraget sig Forstanderens strenge Vrede, havde Venusin atter formildet denne og formodentlig skaffet sin Klient Præsteembedet ved Herlufsholm, som han indtog indtil sin Død, der uden Tvivl indtraf samme Aar som Digtet er skrevet. Her følger nu de i historisk Henseende vigtigste Partier af dette.

Ante qvater senos tecum qvi contulit annos,
 Plurima jucundis seria mista jocis:
 Qvique diu studiis tecum in communibus hæsit,
 Penè tibi clavdens regia in arce¹⁾ latus,
 Vir divine tibi mittit Venusine salutem
 Perpetuamqve optat Lavriger²⁾ ille tuus.

Efter udførlig at have omtalt deres Samliv i Skoleaarene, fortsætter Forfatteren saaledes:

Hunc qvoqve diversis in me testatus amorem es,
 Atqve qvibus poteras prodere cunqve modis.
 Nam longinqva simul lustrasses mœnia, prudens
 Cev Laërtiades consilioqve vafer:
 Visissesqve simul sacrata palatia Phoebi,
 Bellerophonteis ora rigatus aqvis:
 Inde soli patrii jucunda regressus ad aria,
 Et studiis nactus præmia digna tuis:
 Rursus amicitiae veteris vestigia, rursus
 Obstructum veluti pandis amoris iter.
 Namqve ubi lectus eras sancti tuba nuncia verbi,
 Successi tectis terve qvaterve tuis.
 Diva statim frugum genitrix, et nobilis Evan
 Acciti, præbent munus uterqve suum.

¹⁾ D. e. Frederiksborg.

²⁾ D. e. Laurentius.

Ornasti officio nec solum hoc dives egentem,
 Æra profecturo sed qvoqve grata dabas.
 Herlufsholmenses qvod pòst sim admissus in ædes
 Pubis et Aoniæ tradita cura mihi,
 Præsidio esse tuo fateor post Numina factum,
 Cognita sicqve fides est tua sancta mihi.
 At simul infirmo decerpis corpore vires
 Morbus, et exarsit Præsidis ira mei,
 Pro me tunc animum sæva qvi bile tumentem
 Lenibat, Jona tune magister eras?
 Et tecum Magnus clarissima Bartholomæi¹⁾
 Progenies, animæ portio magna tuæ.

Efter end yderligere udførlig, tildels i indblandede græske Vers, at have udtalt sin Taknemmelighed mod Venusin, og efter at have sendt Hilsen til hans Hustru og Stifsøn Tancredus (Lælius), underskriver Forf. sig:

Herlovisholmi V Id. Januar. Anno æræ Christianæ
 MDXCVII.

L. Vincentius.

Naar det ovenfor er sagt, at Hr. Lavrits vistnok døde 1597, da støtter jeg denne Formodning især til et Brev i Samlingen fra Rektoren paa Herlufsholm M. Peder Errebo, af hvilket følgende Brudstykke kan anføres:

. . . . De statu nostrarum rerum aliquid commemorandum esset, sed cum tempus multa literis significare non permittat, de nostris communibus amicis aliquid hoc tempore tantum attingam, unde gaudium concipias. Pavlus ad functionem ecclesiasticam in Scania satis splendidam per generosum virum Christ. B(arnekov) vocatus etc. Illam provinciam²⁾, qvam post se reliquit D. Lavrentius pie defunctus,

¹⁾ Mogens Bertelsen (Dalinus), der var Inspektør ved Herlufsholm, om hvem mere nedenfor.

²⁾ Præsteembedet paa Herlufsholm.

Dominus meus, vir generosus A. H(vitfeldt) fidei Joannis Michaelis commisit, qvem suam concionem Dominica proxima habiturum speramus. Vale.

Petrus Arrebo.

Af Brevet kan man ikke se, hvem det er skrevet til; men at det er fra Aaret 1597 fremgaar deraf, at Peder Errebo selv forlod Herlufsholm i dette Aar, som nedenfor nærmere skal omtales, idet ogsaa et andet Brev angaaende dette Præsteskrift der skal meddeles. For Resten godtgjør ovenstaaende Brevfragment, at det ikke kan være rigtigt, naar der sædvanlig siges, at Hr. Lavrits's Eftermand i Præsteembedet ved Herlufsholm var Johannes Clynius, og at først efter denne kom Jens Michelsen. Sagen er vel den, at Johannes Clynius og Joannes Michaelis er een og samme Person, og denne Formodnings Rigtighed stadfæstes derved, at i den Præsterække, der findes paa en Tavle i Herlufsholms Kirke, er kun Johannes Clynius nævnet.

Om Lavrits Findsens Efterfølger i Rektoratet, M. Jens Mortensen (Pilt), findes der intet i Samlingen. Men jeg kunde dog have Lyst til at benytte Lejligheden til en lille Bemærkning om ham. Han blev senere (1591) Præst i Slangerup, hvor han døde 1595, og han er mærkelig derved, at han vel noget nær er den første danske Mand, som i den nyere Tid har forstaaet det oldnordiske Sprog. Han udgav nemlig »Norske Kongers Krønike oc bedrift, indtil vnge Kong Haagens tid, som døde Anno Domini 1263. Vdset aff gammel Norske og Danske«. Kbhv. 1594. 8vo. I Fortalen, der er dat. Slangerup 18 Juli 1594, siger han: »Denne Norske Krønike er mig meddeelt aff Velbyrdige Arild Huitfeld til Odersberg, Danmarckis Rigis Cantzler, der ieg vaar hos hannom, nogen tid siden, for omgængelss skyld, vdi tjeneste. Oc er den samlet og vddragen

¹⁾ Se Melchior, Hist. Efterretn. om Herlufsholm, paany udg. af Leth, 2 385.

aff Biskop Iszleffs Skriff oc andre Norske Krønicker, aff huem veed mand icke«. Her faar man ikke blot et Vink om Anledningen til, at Hvittfeldt beskikkede M. Jens Mortensen til Skolemester paa Herlufsholm; men det kunde maaske ogsaa lykkes at paapege netop den Kilde, som han har benyttet til sin norske Krønike. For at sige det kort, formoder jeg, at det er den blandt Historikere vel bekjendte Codex Frisianus, en Samling af norske Kongesagaer, der ender med Hakon Hakonsens Død, altsaa netop paa det Punkt, Jens Mortensen angiver. I denne Kodex, som 1871 er udgivet i Christiania paa offentlig Foranstaltning af C. R. Unger, fandtes paa et Blad foran i Bogen med en Haand omtrent fra Aaret 1600 skrevet Navnet: Andreas Matthiæ Slangendorpius. Hvorledes skulde nu lettelig en ubekjendt Student fra Slangerup være kommen i Besiddelse af denne mærkelige Kodex uden derved, at M. Jens Mortensens Papirer og Bøger ere blevne solgte eller paa anden Maade adspredte i Slangerup, uden at Hvittfeldt har tænkt paa at gjøre sit Krav paa Haandskriftet gjældende i Tide, forudsat at han har haft noget Krav og ikke ligefrem har foræret Jens Mortensen hin Kodex — ligesom han gav Venusin Kongespejlet —, da han selv, skjønt født i Bergen, neppe ret har kunnet benytte nogen af dem.

Som M. Jens Mortensens Eftermand i Rektoratet nævnes M. Jørgen Christoffersen, med Tilføjelse at han siden blev Præst i Skaane. Om ham indeholder Peder Hansens Samling ikke noget; men det kunde fra anden Side oplyses, at han (formodentlig 1593) blev Præst i Væ og Provst i Gers Herred. Siden blev han den første Sognepræst i det af Christian IV ny anlagte Christiansstad, hvor han døde den 15de Januar 1630. Nærmere Oplysninger om ham findes hos Cawallin i Lunds Stifts Herdaminne V, 2—3. Hertil kunde føjes, at i M. Joh. Stephanius's Konceptbog (Kallske Saml. 512, 4to, p. 393) findes et Brev, dat. Sorø 9. Sept. 1610 til M. Jørgen Christoffersen, Præst i Væ og gammel Bekjendt af Stephanius, hvem denne

beder indlægge et godt Ord for Studenten Jakob Lavritsen, der havde rejst udenlands med Ove Ugerups Sønner, men efter Hjemkomsten ikke synes at have kunnet gjøre rigtigt Regnskab.

Efter M. Jørgen Christoffersen blev Peder Iversen Borck Skolemester paa Herlufsholm 1593. Om hans Levned kan oplyses, at han 1584 blev Hører ved Frederiksborg Skole, og da Skolen 1586 flyttedes til Sorø, fulgte han med. I et Brev af 15de Februar 1591 anbefalede D. Niels Hemmingsen og M. Christoffer Knoff ham til Universitetets Rektor, for at han ved Professorernes Hjælp kunde blive Præst i Universitetets Patronatskald Sæby i Løve Herred, hvor Præsten nylig var død. I Brevet omtales hans syvaarige flittige Skolearbejde¹⁾. Præstekaldet fik han dog ikke, derimod beskikkede Hvitfeldt ham som sagt 1593 til Rektor i Herlufsholm. Her var han kun i to Aar — vistnok paa Grund af Embedets ringe Indtægter —, men gjorde sig dog bemærket ved den Iver, hvormed han tog sig af Undervisningen i Græsk, paa hvilken der alt i den første Rektors, M. Hans Michelsens, Tid var lagt større Vægt end ellers sædvanlig i Skolerne²⁾. Peder Iversen udgav i kort Tid tre Skrifter vedrørende Sproget, nemlig: *De vocibus Græcorum encliticis*, Rostochii 1594, 8vo; *Agapeti Parænesis ad Justinianum*, Græce et Latine, Rostoch. 1594, 4to; og *Xenophontis Hercules carmine Græco heroico expositus*, Lugd. Bat. 1595, 8vo. Det andet af disse Skrifter er (i Maj 1594) tilegnet Kong Christian IV, i hvilken Anledning den kgl. Rentemester fik Befaling til at udbetale Forfatteren 20 Daler³⁾. Foran i Skriftet findes der et latinsk Digt til Forfatteren af Jacobus Tilemannus, Discipel paa Herlufsholm, og et græsk Digt til ham af Franciscus Georgii Nestvediensis, der ogsaa var Discipel sammesteds. I Maj 1594 tog

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. IV, 312—3.

²⁾ Gjellerup, Biskop Jens Dinesen Jersin, S. 26.

³⁾ Kongebrev fra Oktober 1594 i Sjæl. Tegnelser. XVIII, 366.

Peder Iversen Borck Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet under D. Thomas Finckes Dekanat, men opgav, som tidligere er berørt, Aaret efter Rektorembedet, hvorpaa han i nogle Aar synes at have boet i Næstved, uvist i hvad Stilling. Herfra skrev han i Begyndelsen af 1597 følgende Brev til Venusin, vidnende om hans Forkjærlighed for Græskens og om hans Studier:

Nihil omnino, venustissime Venusine, hic commemoro vel de verè paterna tua erga me cura solitudineqve, qva me nullo præeunte merito prosequeris: vel etiam de argumentis a mea parte pro tantis beneficiis. Saltem fatebor dicere cum Turnio illo te effecisse, ut vivam et moriar ingratus. Gratum profecto nobis fuit, qvòd rusticum nostrum donum ἄδωρον vobis non fuerit. Qvia itaqve pro hujusmodi leviculo tam copiosas egeritis gratias, imprimis ubi felicior fuerit captura, alius generis ἐνδομύχους νέποδας χαροπῆς βητάρμονας ἄλμης a nobis eritis expectaturi, atqve qvòd sartum tectum erit, beneficiorum vestrorum memorem animum, qvamvis reipsa non licet gratum declarare, experturi. Sed anteqvam, vir clarissime, te dimittam, cogit me locus quidam cicatricosus, ut videor videre, in Nonni Dionysiacis tui exemplaris usuram implorare. Libro enim XXIII, ubi mentionem facit fluminis Rheni, attribuit ei Epitheton ἱβηρ et alibi aliquoties. In quibus videtur Rhenum facere fluvium Iberiæ Ἰβηρίας, sive qvòd idem est, Hispaniæ; qvòd vel te teste ἀντόπη et Mela, qvi ab Alpibus Rhenum decidere fatetur, erroris arguitur. Rhenus enim ni fallor (conjectura enim utor) dividit Germaniam a Galliis atqve defluit ad Oceanum Britannicum. Itaqve avt suspicari possum, Nonnum hujus ποταμογραφίας ignarum, avt alià voce juvandum esse locum. Sed ecce plures loci sunt, ubi hoc idem facit. Quid igitur statuamus? Scrupulum hunc, vir solertissime, si qvando in has cogitationes non adeo ἀμούσας digredi licebit, qvæso peramanter nobis eximas: juxta qvoqve ut Exemplar tuum Nonnianum meis aliquantisper usibus benignè destines: qvo enim ego utor mendosissimum est la-

cunisque plenissimum. Veruntamen opus nostrum Epithetorum comitificè (?) avctum est: quod vel tibi deberi fatebitur, si unquam, ut spero, in lucem prodierit. Jam enim olim rectissime monuisti, Epithetorum sesquipedalium elegantia et minime ex trivio petitorum jucunditate Nonnum abundare. Quod superest, ignoscas quæso huic meæ importunitati tibi ultra quam quod decet sæpiuscule negotium facessenti, deque tuo tibi Borrichio appromitte observantiam nominis et honoris tui beneficiorumque constantissimam. Vale quam felicissime cum suavissima tua uxore. Atque vos ambo salvete honorifice a me meaque ἀρετοχῶν. Ex Musæo nostro mansionario Nestvedensi 24 Februarij 97.

T. tuisque ornamentis
addictissimus

Petrus Borrichius.

Viro clarissimo, virtutum ac eruditionis ornamentis venustissimo Dn. M. Jonæ Jacobo Venusino, Pastori Ecclesiæ Christi ad Divum Sp. primario ac vigilantissimo, suo Domino et Mecænati pro patre colendo, Hafniam.

I Aaret 1597 eller senest 1598 maa M. Peder Iversen være flyttet til Kjøbenhavn. Fra Begyndelsen af det sidstnævnte Aar findes følgende Nytaarsønske til ham blandt Venusins Digte, hvilket, i Forbindelse med forskjellige andre Vidnesbyrd, tyder paa et meget venskabeligt Forhold mellem disse to Mænd.

Ad Petrum Borrichium
initio anni MD IX.

Vita, valetudo, mentis vigor, otia Musis
Commoda, virtutis præmia, res, animus,
Et domus, et victus, vestisque et vesta, venusque
DIis voveo, ex voto sint ea cuncta tuo.

I Aarene 1598—1600 forekommer M. Peder Iversen Borcks Navn jevnlig i de akademiske Forhandlin-

ger¹⁾, og han synes at have søgt sit Udkomme ved at have Studenter i Kost; maaske har han tillige tjent dem som en Art Manuduktør. Et litterært Arbejde af ham fra denne Tid er: »Nogle herlige oc skønne Sendebreffue imellem Alexandrum Magnum oc Didymum de Brachmaners Konge, vdset paa Danske aff Vincentii Specula Historiali, Arriano, Glyca oc Plutarcho«. Kbh. 1599, 4to. — I Slutningen af samme Aar blev han kaldet af Kongen til Kantor og Lektor i Trondhjems Kapitel »efter moden Overvejelse og Samraad med Sjælands Biskop«, som Kansler Chistian Friis skriver i et Brev af 25de November 1599 til Biskop Isak Grønbæk i Trondhjem, hvori han melder hans Udnævnelse og anbefaler ham til god Modtagelse, da han var »vir virtute sua commendabilis²⁾«. — Den 10de April 1600 havde M. Peder Iversen dog endnu ikke forladt Kjøbenhavn, da han fik Universitetets Stevning over en af sine Kostgjængere, Peder Fos, Søn af Kapellanen Hr. Niels Pedersen Fos i Stege, der, som det synes, havde i Sinde at benytte sig af hans forestaaende Afrejse til at unddrage sig Betalingen af hvad han skyldte ham. Universitetet paalagde derfor,

¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. V, 106. Acta Consist. 17. Avg. 1599: »Johannes Melchior Munsterus citari fecerat M. Petrum Borrichium et quæsivit ab ipso primum, velletne pro reo Christierno Matthiæ causam dicere. Negavit M. Petrus. Deinde quæsivit de schedula adulterina, quam dixit M. Petrus sibi a Christiano Matthiæ traditam esse. Idque M. Petrus promisit, se probaturum sufficienter«. Ibid. 18. Avg. s. A.: »Rursus in ædibus Rectoris comparuit M. Petrus et produxit unum testem, Johannem Suering, qui juratus testatus est, att saa som igaar var 8 dage antuordet Christen Matzson hannem itt Seddel i hans stue oc bad, hand ville gaa med hannem thill Niels Bruse (Pedel), att hand maatte fo hans Testimonium. Men Seddelen klende hand icke. Item skiød M. Peder med paa itt Vidnisbyrd, Jacop Laurizsøn fød i Ribe.« — Jeg antager, et den nævnte Christen Madsen har været en af M. Peder Borcks Kostgjængere.

²⁾ Danske Mag. I, 87. Selve Kongebrevet om hans Udnævnelse er dog først udfærdiget i Decbr. 1599 (Norske Rigsregistranter. III, 586).

under Tab af de akademiske Privilegier, Studenten, der hemmelig havde forladt Kjøbenhavn, enten at levere Budet, hvad han skyldte M. Peder, eller ogsaa inden otte Dage at møde i Rette med ham, »efterdi han nu ligger paa sin nødtørftige Rejse«¹⁾. Efter den sidste Ytring maa man antage, at M. Peder Borck endelig i Slutningen af April har begivet sig paa Vejen til Trondhjem. Han blev der imidlertid ikke længe; thi da Pesten samme Aar udbrød der, ligesom flere andre Steder i Norge, tog han Anledning deraf til snart igjen at begive sig ned til Kjøbenhavn, hvorom det nærmere erfares af følgende Brev i nærværende Samling fra Studenten Peder Hansen (Saxkjøbing) til hans Svoger Præsten M. Jakob Frandsen (Varde) i Saxkjøbing.

Ornatissime vir et affinis honorande, binas a te accepti literas, diversis temporibus exaratis, quæ sane gratæ extiterunt, tum quod indicarunt, te prospera adhuc uti valetudine, tum etiam quod tuum erga me animum declararunt. Mihi enim superioribus istis gratularis, quod M. Jonæ viro doctissimo et humanissimo familiaritate sim conjunctus, cui ut ministerium et obsequium præstem, omnium vestrum est consilium, quod ego minime repudiandum statuo. Quam huc a matre missam scribis pisonum semitonnam non sum assecutus, sed eam unâ cum literis intemperie hyemis detentam esse conjicio, de qua tamen re mihi satis havd liqvet. De dispositionibus avtem Evangeliorum Dominicalium scias me nomine tuo Petrum Vardensem bis compellasse, qui in illis quærendis curam ac diligentiam adhibiturum se promisit, verum nondum præstitit. Alios quoque studiosos de eisdem sollicitavi, sed operam perdididi. Mea igitur negligentia id factum esse ne existimes. Si enim venales extarent, pecunias potius erogarem. Nam nil carius constat, quam quod precibus emitur. Novi quod ad te scribam, nihil est; hoc tamen te celare nequeo, M. Petrum

¹⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 472—3.

Borrichium ex Norvegia huc in Daniam reversum propter pestem, Nidrosiæ majorem in modum sævientem, quæ hic etiam in quorundam ædibus grassari cæpit, quam Deus clementer avertat. Prædictus ille a M. Jona ad cænâ invitatus me de tua valetudine et conditione interrogavit, et inter alia præcepit, ut suo te nomine salute impertirem. Postremò res meas adhuc (sit Deo laus) esse integras, meque nihil desiderare cognoscas. Qvòd reliqum est, Deum Opt. max. ardentissimis votis precor, ut hic annus lætis auspiciis vobis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, Amen. Salveat a me soror mea Sophia, uxor tibi carissima. Bene vale. Hafniæ 17 Januarij Anno 1601.

T. T.

Petrus Johannis.

M. Peder Borck benyttede sit Ophold i Kjøbenhavn, der vistnok har varet temmelig længe, til at erhverve et Kongebrev af af 4de April 1601, paa at Værdalens Præstegæld for Fremtiden skulde henlægges til Kantors og Lektors Tjeneste og Underholdning i Trondhjem¹). Det er ikke usandsynligt, at Venusin for gammelt Venskabs Skyld har benyttet sin Indflydelse ved Hove til at skaffe ham denne Gunstbevisning.

Fra de nærmest følgende Aar have tvende Breve fra Biskop Peder Jensen Vinstrup i Kjøbenhavn til Borck; begge ere skrevne i Biskoppens Navn af hans Svigersøn Professor Joh. Stephanus og findes i dennes Konzeptbog (Kallske Saml. 512. 4to). Det første, der handler om Pesten og Dyrtiden, og besvarer et Spørgsmaal om, hvor længe en Kvinde skulde vente med nyt Ægteskab, naar hendes Ægtefælle var dømt paa Livet eller rømt, lyder som følger:

Ad M. Petrum Iværi Borrichium, Lectorem Nidrosiensem,
Soceri nomine.

Quæ tu, Doctiss. Dñe Petre, quereris, in tuis ad me summa cum benevolentia significatione scriptis literis, de

¹) Norske Rigsregistrarer. III, 625—6.

rerum apud vos, in illa potissimum Boreali parte Norvegiæ, statu, quem calamitosum admodum faciant multa indignationis divinæ documenta; ea ut credam nimis esse vera, facilius adducor, cum considero, quæ nos in Dania hisce annis proximis, iisdem ex causis, mala perpassi sumus. Etenim pestis contagium ita late grassando jam aliquamdiu per intervalla sæviit, quod fortè illic inaudistis, ut multa hominum millia, hoc biennio, passim per totum regnum absumpserit; nec adhuc planè extinctum esse, sed factis paulisper induciis, vires simul et virus recuperaturum, non desunt, qui ex reliquiarum indicio haud falsò fortassis ominantur. Quod tamen Deus opt. max. omen clementer avertat. Annonæ sanè difficultas, quæ summa fuisse putabatur anno superiori, multo equidem major et nunc est, et futura etiamnum videtur, ita nunc spem miserorum hominum vacuis aristis fallit sementis præsertim verna, ut hoc tempore precium unius hordei pondo apud nos ad 27 aut 28 marcas nostrates excreverit. Quid futurum in posterum sit, hinc licet augurari. Reliquum hoc tantum est, ut nos rerum omnium eventum Dei inprimis benignæ providentiæ et pii Magistratus curæ et sollicitudini committamus, certa spe subnixa, ut utriusque ope et opera rebus nostris afflictis aliquid tamen remedii inveniatur.

Alterum quod in literis tuis negotium fuit, quodque te potissimum ad scribendum movit, ita mihi commendatum habui ut quod maximè. Egi nimirum de eo diligenter cum Magnif. Dño Cancellario. Ac tametsi in constitutionibus Regiis extet casus, quo jubetur uxor, per totum triennium, mariti, propter quodcunque flagitium capitale vel a Magistratu proscripti, vel spontanea fuga et exilio absentis, adventum expectare: effeci tamen, haud sine summa difficultate et contentione, ut hic ipsius Magnificentiæ in innocentis personæ liberationem et libenter tandem consentiret, et literas præterea Regias nobis impetraret, quibus eadem sententia confirmatur, et optimi viri filia tam nefariè decepta ab istis nuptiis absolvitur, et ad alteras, cum visum fuerit, transire permittitur. Atque hæc sunt, quæ tibi hoc quidem tempore ad literas tuas respondere

et volui pro meo erga te studio, et pro varietate negotiorum, quibus distrahor, potui, quæ te in eam partem accepturum confido, ut tibi de mea voluntate optima quæque semper pollicearis. Vale feliciter cum uxore et liberis ex me et mea perhumaniter salutatus. Hafniæ d. 10 [Januarii] An. 1603.
P. W(instrupius).

Det andet Brev fra Vinstrup er dat. 22. Juli 1605 og indeholder Svar paa en Beklagelse fra M. Peder Iversen Borck, ikke blot over at hans Hustru var bleven ham utro, men ogsaa over at Konsistoriet i Trondhjem, som han jo forøvrigt selv var Medlem af, ikke ret vilde tage sig af Sagen, saa han kunde blive skilt fra Konen, og hendes Galan blive straffet, idet man som det synes forevendte, at Borck selv ved en altfor haard Behandling af sin Hustru havde givet Anledning til, at hendes Hjærte havde vendt sig fra ham. Hertil svarede nu Biskop Vinstrup, at han paa Borcks Vegne havde henvendt sig til Kansleren, der havde lovet, at der skulde udgaa en kongelig Befaling til Konsistoriet om uden Omsvøb at dømme i Sagen¹⁾. Dette skete ogsaa, idet der den 14de Juli 1605 udgik Kongebrev til Kannikerne i Trondhjem »tilholdendes dem endeligen at dømme udi en Ægteskabssag mellem M. Peder Iversen, Lektor der sammesteds, og hans Hustru, som med ferske Gjærninger blev funden i Senge med en Ungkarl ved Navn Mogens Pedersen²⁾«.

Angaaende M. Peder Iversen Borcks senere Liv vides kun, at han 1619 udgav »En liden Tractat om Mose Bøger« (trykt i Kjøbenhavn, og ingenlunde af saa ringe Omfang, som Titelen lader formode). Ventelig er det et Uddrag af de theologiske Forelæsninger, han som Lektor ved Domkirken havde holdt. — Han døde den 3die April 1627.

¹⁾ Brevet findes i Stephanus's Konceptbog, Kallske Saml. 512, 4to, p. 239—40.

²⁾ Norske Rigsregistrarer IV, 121.

Blandt hans Børn kan nævnes Sønnen Iver Pedersen, der var kongelig Drabant¹⁾, og Datteren Sofie, der blev gift med Niels Pedersen Helsingør, der var Vicepastor i Værdalen, Svigerfaderens Præbendekald²⁾.

Efter M. Peder Iversen Borck blev M. Peder Michelsen Errebo (Petrus Arrebo) Rektor paa Herlufsholm. Han var en Søn af Michel Errebo, der havde været Bestyrer af Teglgaarden (den af hvilken Teglgaardsstræde har Navn) ved Kjøbenhavn; selv havde han studeret i Tydskland, hvor han havde taget Magistergraden, inden han i Aaret 1595 af Arild Hvitfeldt kaldtes til Rektor paa Herlufsholm. Kort efter sin Udnævnelse havde han en Rets-sag med en Knud Kremer i Kjøbenhavn, der var bleven hans Faders Efterfølger i Bestyrelsen af Teglgaarden, og nu krævede Sønnen for nogle formentlige Mangler i Faderens Regnskab. Han stevnede ham som Litterat for Konsistorium i Avgust 1595; men Professorerne vilde ikke dømme i Sagen, da de sagde, at Skolens Forstander og Bispen vare Mester Peders rette Dommere. Knud Kremer fik nu Hvitfeldt til at skrive til Universitetets Rektor, at han ikke havde noget imod, at Sagen mod Skolemesteren paa Herlufsholm blev paadømt af Konsistorium. Men ikke desto mindre vedtog Professorerne 15de November s. A., at de vilde tilskrive Arild Hvitfeldt deres Undskyldning: de kunde ikke befatte sig med Sagen, da den henhørte under Bispen³⁾.

Til Oplysning om M. Peder Errebos Virksomhed paa Herlufsholm kunne nogle Breve meddeles, som findes i Peder Hansens Samling. Det første er følgende Indbydelse til et Gilde for Skolens Disciple, Lærere og Venner, som

¹⁾ Norske Rigsregistrarer V, 601—2.

²⁾ Erlandsen, Biografiske Efterretn. om Gejstligheden i Trondhjem Stift, S. 351.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 74—6. Rørdam, Kbhvns Univ. Historie IV, 409—10.

skulde holdes tredie Pintsedag (formodentlig 1596). Indledningen viser, at saadanne Skolefestligheder ogsaa tidligere havde været brugte paa Herlufsholm.

S. D.

Cum laudabili consuetudine sit receptum, ut hoc aménissimo anni tempore in hac libera schola convivium celebretur, ad quod honestissimi viri matronæque optimæ invitari solent. Nam qui hactenus hanc provinciam scholasticam sustinuerunt, ni fallor, statuerunt, mores hujus scholæ juventutis naturâ perversos, ex vita solitaria, quam traducit, multo perversiores fieri, nisi aliquando ad consortium honestissimorum hominum admitteretur, unde disceret, quomodo ipsa præcepta morum a præceptoribus sæpe inculcata ad praxin sint referenda. Hanc meorum antecessorum opinionem non improbandam duco, sed potius maximis laudibus efferendam, præsertim cum ad finem illum optimûm, de quo supra mentio facta est, respexissent. Tertia itaque feria Pentecostes, Deo annuente, symposium quoddam instituere decrevimus. Quare obnixè te rogatum habemus, ut præfinito tempore nostram hanc scholam invisere ne gravarieris, honestissimaque tua præsentia juventutem hanc ad modestiam honestatemque servandam inflammares. Quod si precibus meis te vinci patiaris, certo ut tibi persvadeas velim, illud havd nostræ scholæ ingratum futurum. Vale.

Petrus Arrebo.

Det næste Stykke er et Testimonium (vel ogsaa fra 1596) for en adelig Lflænder, Werner Schlistedt, som havde besøgt Herlufsholms Skole. Det meddeles som formentligt Vidnesbyrd om, at Skolen var saa godt anset, at den ogsaa fik Besøg langvejsfra.

Isocrates ad Demetricum.

„Ne te pigeat longam ire viam ad eos, qui se aliquid utile docturos profitentur. Cum enim mercatores rei familiaris avgendæ gratiâ tanta maria traiciant: turpe fuerit adolescentes excolendi ingenii cavsâ nec terrestre iter velle susci-

pere¹⁾“. Hoc considerans hic nobilis ac honestus adolescens Wernerus Schlistedius Livonus, se a mercatoribus superari non passus est: sed relictā dulcissima patria relictisque parentibus dilectissimis, iter suum satis periculosum in Daniam direxit, ubi triennium in libera schola Herlufsholmensi gratiā cognitionem liberalium artium lingvarumqve exhavriendi vixit, ac ita qvidem vixit, ut semper mihi et meis collegis non modo vitæ integritatem, verumetiam assiduam diligentiam probārit, ut utriusqve nomine merito commendari possit. Qvapropter prædictum discipulum nostrum testimonio hoc nostro diligentiae et honestatis merito ornamus; orantes omnes bonos viros cum debita officii et honoris mentione, ad qvosqve prædictum discipulum nostrum pervenire contigerit, velint ipsum amore et benevolentia complecti et fovere, et qvibuscunqve concedetur rationibus promovere. Ita et qvōd Deo gratum et se dignum erit, facient: atqve ipse omne bonorum officium virtute compensabit. Datum Herlufsholmii.

Petrus Arrebo.

Efterfølgende Brev er sikkert fra Aaret 1597 og vedrører aabenbart Besættelsen af Præsteembedet paa Herlufsholm efter den forhen nævnte Hr. Lavrits Findsens Død. Jeg antager at Brevet er skrevet til Jens Michelsen Klyne, der fik Embedet efter ham.

Literæ tuæ, mi amice, 9 Junii offerebantur, qvæ indicarunt, te serio de nostra hac provincia obtinenda cogitasse: qvōd ut tibi ex animo succederet, optandum esset. Sed ut animi tui sententia vel confirmaretur, vel funditus tolleretur, voluntati tuæ satisfaciendum judicarem. Qvapropter primum tibi nevtiqvam dubium esse velim, viduam afflictam a sua statione cum liberis tribus non esse amovendam propter causas gravissimas, qvas nunc commemorare brevitatis causa supersedeo. Deniqve hoc qvoqve attingendum, qvōd adhuc

¹⁾ I Testimoniet anføres Citatet først paa Græsk, hvilket her forbigaa-

in dubium relinqvitur, utrum Petrus Mand, Cancellario¹⁾ unice commendatus, ad hanc functionem ecclesiasticam sit promovendus, priusquam iudicium Cancellarii (cui jus promovendi est) gravissimum mihi cognitum fuerit: hoc tamen addendum, P(etrum) ad hoc munus obeundum tota mente aspirare. Præter eum neminem scio, qvi Cancellarium hac de re sollicitarit. Itaque si conditio hæc, ea lege, cujus supra mentionem feci, tibi placuerit, poteris alacriter in tuo proposito pergere, ego tibi non deero. Vive et vale ad animi tui sententiam.

Petrus Arrebo.

Det synes at være gaaet Peder Errebo som saa mange af hans Formænd, at han snart var træt af Skolegjerningen paa Herlufsholm, der foruden den ringe Løn vel ogsaa har haft andre særlige Vanskeligheder. Da Hvitfeldt derfor fortalte ham, at han havde hørt af D. Eskil Christensen, Læge i Odense og Biskop Jakob Madsens Svigersøn, at Rektor-embedet i Odense blev ledigt med det første, skyndte M. Peder Errebo sig over til den nævnte Biskop, der var paa Visitats paa Laaland, for at anbefale sig til Embedet. Biskoppen paastod imidlertid ikke at vide noget om en nær forestaaende Forandring med Rektoren i Odense; men hvis en saadan indtraadte, vilde han især af Hensyn til sin Patron, Kansler Hvitfeldt²⁾, gjerne tage sig af Errebos Ønske. Denne var imidlertid den 14de Maj vendt tilbage til Herlufsholm og vilde have fratraadt Embedet der 2den Pintse- dag, hvis Mogens Bertelsen, der var Inspektør ved Stiftelsen, ikke havde været fraværende paa den Tid. Herom er det nu følgende Brev til Professor D. Thomas Fincke (der sikkert maa henføres til Aaret 1597) handler.

¹⁾ Arild Hvitfeldt var som bekjendt Rigens Kansler.

²⁾ Som det nærmere er omtalt i Ny kirkehist. Saml. VI, 344—6, var Arild Hvitfeldt forlenet med Vor Frue Provsti i Odense, hvorved han kom i forskellige Berøringer med Biskop Jakob Madsen i samme By.

Vir præstantissime, patrone ac amice longe optatissime. Absoluto itinere meo, qvod Hafniæ ingressus sum, qvid responsi ab Episcopo acceperim, cui unice a Cancellario eram commendatus, T. Ex. significare volebam. Qvapropter tuam humanitatem cognoscere velim, me in Lolandia Episcopum offendisse, qvi lectis literis Cancellarii juramento confirmavit, se nihil qvicqvam de illa mutatione futura scire, de qva literæ Cancellarii meminerunt, ac dicere non dubitavit, se plane ignorare, unde D. Æschylus illa acceperit, qvæ Cancellario ejusque convivis enarrabat. Sed si Rector Scholæ Othoniensis ad functionem ecclesiasticam fuerit vocatus, tum propter intercessionem Magnifici Cancellarii munus illud scholasticum fidei meæ demandandum havd negabat; nam nihil ei gratius jucundiusque accidere posse intellexi, qvam ut aliquid efficere possit, qvod Cancellario suo Patrono gratum acceptumque futurum sciat. Ad scholam 14 Maji reversus, me officio meo feria secunda Pentecostes abdicassem, si Magnus Hafniam profectus non fuisset. Itaque consilium propositumque meum mutare coactus fui, atqve hic tamdiu moram nectere, donec Magnus ad nos redierit. Qvod superest, toto pectore et ardentibus votis oro Dominum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut te tuamque conjugem cum tota familia ab omni periculo et malo diu incolumem clementer conservet et custodiat. Amen.

Petrus Arrebo.

Ornatissimo ac præclarissimo Viro, D. Thomæ Finckio, artis medicæ Doctori peritissimo ac in celeberrima Academia, qvæ est Hafniæ, Mathematicum professori solertissimo, amico et patrono suo summa observantia colendo.

Skjønt M. Peder Errebo ikke blev Rektor i Odense, opgav han dog Embedet paa Herlufsholm i Aaret 1597¹⁾. Han endte som Sognepræst i Gamborg i Fyn og Provst i

¹⁾ Ved denne Tid var Tycho Camphenius formodentlig Hører ved Herlufsholm, om hvem nærmere Efterretninger findes i Kbhvns Univ. Hist IV, 530—1, efter et Par Breve i Peder Hansens Samling.

Vends Herred. Men inden han langt om længe naaede til dette Embede, har han, saa vidt man kan se, haft adskiligt at gennemgaa. Han synes nemlig en Del Aar at have været Kapellan i Gamtofte i Fyn — skjønt det var usædvanligt, at en promoveret Magister og forhenværende Rektor tog til Takke med en Stilling som personel Kapellan — og desuden havde han Uheld med sig, da Kongen 1608 vilde hjælpe ham til et Præsteembede. Det nærmere herom fremgaar af følgende tvende Breve, der meddeles efter Originalerne i Fyns Bispearkiv, og hvormed kunde sammenlignes en Notits i Kirkehist. Saml. I, 503, der godtgjør, at det virkelig er M. Peder Michelsen Errebo, om hvem der er Tale i efterfølgende Kongebrev:

Christiann thend Fierde medt Guds Naade Dan-
marckis, Vendis och Gottis Konning.

Wor synderlige Gunst thillfornn. Vider efftersom wy naadigst komme wdj forfharingh, huorledis oss elsch^e H. Hilarius Othonis, som een rom tid haffuer bethient dj thuende Sogner Asperup och Rørsløff, een deell aff Alder, een deell aff thillfallende Suaghedt, schall were saa vdmegtet, att hand cke formaar nu lenger at giøre och bewise hans Sognefolck den thieniste, som hands Kald och deris Saligheds fornødenhedt vdkreffuer, huorudinden I och vnderdanigst begierer att forstendigis, huorledis dermedt schall forholdis, i Sønderlighedt effterdj Indwohnerne vdj for^{ne} Sogner haffuer bønliggen ahnlangit medt enn andenn Sogneprest vdj for^{ne} Hilarij Othonis sted att maa bliffue forsiunede. Da ere wj naadigst tillfredtz medt, at oss elch^e Hr. Peder N. fordøm Capellann i Gamtofft, till for^{ne} vaccerende Kald for nogenn anden, dog at handt tillforn loughligen kaldis, maa bliffue promouerit och befordrit. Dogh at derudinden den Ahnordningh bliffuer giort, att handt alffuaarligen tillholdis att forsørge for^{ne} bedagede och affeldige Prædicant (som Kaldet for hannem bethient haffuer) met tilbørigh Vnderholdningh och weretegdt, saa lenge handt leffuer, att handt i hans Allerdøm och Wahn-

magdt, for den thiennistis schyld hand i hans Vngdomb och welmagdt giort och bewist haffuer, icke gandsche schal bliffue vdskut eller lide Mangell, som for^{ne} Her Peder will ahnsuare och were bekientd. Der met scheer wor Willge. Befhalendis Eder Gud. Schreffuitt paa wortt Slaat Skanderborgh denn 4 Decembris Anno 1608.

Wnder wortt Zignett.

Christian.

Udskrift: Oss Elsch^e hæderligh och høyglerdt Mand M. Hans Knudtzenn, Superintendent offuer Fyens Stigtt.

Paategnet (sikkert af Bispen): Om M. Peder Michelsøn at forhielpe thiil Asperup etc. den 9 Decemb. 1608.

At Menigheden ikke har taget noget Hensyn til denne kongelige Anbefaling, fremgaar af følgende Kaldsbrev, udstedt af Sognemændene i Roerslev:

Wi efterschreffne Peder Pedersøn i Roersløffgaardt, Anders Marquordtzøn i Blancke, Kirkeverger till Roersløff Kirke, Søffren Jørgenssøn i Roersløff, Anders Hanssøn, Madtz Christiernssøn ibid., Oluf Jørgenssøn i Blancke och Anders Hierrichssøn ibid. kiendis och giøre vitterliggt for alle vdi dette vortt obne Breff, att wii vaare forsamlede vdi Roersløff Kirke vdi Herritz-Proustens Her Zone Lauritzøns Nær-uærelse, adtt vduelge och kalle en gudfryctig lærd Mand vdi Her Eyler Ottessøns Stedt till vor sogne prest. Da haffuer wii effter en almindelig Bøn till Gud, och effter mennige Sognemendtz fuldmact, som oss her paa giffuen er, med voris Herretz-Proust, i den hellig trefoldighedtz Naffn, paa voris egen och mennige Sognemendtz vegne, vduaald och kalldett och nu med dette vortt obne Breff, vden ald Simoni, Gunst eller gaffue, effter Konning. Maitz. vor allernaadigste Herris Ordinantze och forordning vduelger och kalder denne Breff-viiser, Niels Madtzøn Rygbierg, till voris rette Pastor og Sogneprest att verre till for^{ne} Roersløff Sogen och Kirke, dog med saadan vilckaar, att hæderlig och høyerdt Mand Mester Hans Knudtzøn, Superattendens offuer Fyens Stict,

kiender hannom vdi Lærdom och Leffnitt der till duelig och bequem att verre, till Gudtz æris och allis voris Salighedtz forfremmelse, och hand ydermere aff Konning. Maitz. Lensmand, Erlig och Velbyrdig Mandtt Corvitz Rudt till Fuel-sangh, Konning. Maitz. Høffuitzmand paa Hindtzgaulls slott, bliffuer her till stadfedtst och samtøkt, da loffuer wii oss alle och huer, for^{ne} Niels Madtzøn Rygbiergh att ville kalle och kiende ther effter for vor rette Pastor och Sogneprest, och beuise hannom vdi sitt Preste Embede ald tilbørlig ære och lydig-hed, som wii hannom plictige erre, och lade hannom niude till sin vnderholdning den sedvaanlig Rentte vdi Thiende, Offer och ald anden Rettighed, som andre voris affgangne Sogneprester for hannom haffd haffuer aff arildtz Thiid, och effter Konning. Maitz. Ordinantze bør att haffue, vbehin-dritt och till guode Rede i alle Maade, ald den stund och saa lenge hand igien schicker sig imod oss vdi lerdom och leffnitt, som en erlig och gudfryctig Sogneprest bør att giøre, som hand for Gud och sin Øffrighed bekiende vill. Saa er fordi voris ydmygelig kierlig Bøn och Begiering till voris kiere Øffrighedt baade geislig och versligh, som vdi denne Sag haffuer effter Høybemelte Konning. Maitz. Ordinantze, Mandatt och Forordning att schaffe, att di ville for^{ne} Niels Madtzøn Rygbierg med oss till for^{ne} Roersløff Sogne och Kald forhielpen och samtøcke; deth wille wii alle och huer vnder-danigen till allt guode althiidt gierne fortiene. Till yder-mere windisbiurd och trygger forvahrigh haffuer vii laditt trække voris Signeter neden for dette vortt obne Breff och venligen tilbedett voris herritzproust, hederlig och vellert Mand Her Zone Lauritzøn, till vitterlighed med oss att for-segle. Actum Roersløff Kircke den 26 Februarij, Ao. Dni. 1609.

(Brevet er forsynet med syv paatrykte Segl. Til Prov-stens Segl er der afsat Plads; men det har aldrig været paatrykt).

Paategning: Roersløff Sognemends Kaldsbreff til N.

R. vden Proustens raad efter Ordinantzen, oc vdgi[ne] fuldmact etc.¹⁾.

Som ovenfor er antydet blev M. Peder Michelsen Errebo endelig (der siges 1610) Sognepræst i Gamborg og senere Provst i Vends Herred, i hvilken Stilling han døde i Avgust 1632²⁾.

Til M. Peder Errebos Efterfølger i Rektoratet paa Herlufsholm beskikkede Arild Hvittfeldt 1597 Hans Jensen Alanus, en af Skolens gamle Disciple. Vi skulle ikke her dvæle ved, hvorledes han i sin Tid som et fattigt Barn kom med sin Moder til Sjælland, flygtende for Krigens Rædsler, fra Ala i Halland, og hvorledes han i den ædle, fromme Birgitte Gøye fandt som en anden Moder, og hvorledes han senere som ung Videnskabsmand færdedes vidt i fremmede Lande; thi om alt dette findes Beretning andensteds³⁾. Derimod skulle vi meddele enkelte Smaabidrag fra den Tid han var Rektor paa Herlufsholm. — Først da et Testimonium for en Discipel, han 1598 dimitterede fra Skolen:

. . . Honestus hic adolescens Marcens Marci Holm, qvi, dum mecum vixit in Gymnasio Herlufsholmensi, sedulam navabat operam honestati et eruditioni, tam artibus addiscendis, qvam latinæ et græcæ lingvæ studio, ut sperem illum fructus exoptatos bonis omnibus propediem editurum. Rogo igitur omnes, velint illum benignitate prosequi, amare et contra improbos defendere, ut intelligat, virtutem et diligentiam comitari favorem et præmium. Herlufsholmii Anno 1598, 19 die Maij.

Johannes Joannis,

Scholæ Herlufsholm. Rector.

Omtrent samtidig afgik fra Herlufsholm til Universitetet Peder Hansen (Saxkjøbing), hvem vi skyldte nærværende

¹⁾ Dette Brev kan tjene til at berigtige nogle fejlagtige Angivelser i den gl. fynske Præstehistorie, Ny kirkehist. Saml. VI, 743—4.

²⁾ Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 738. 744. 770.

³⁾ Vinding, Acad. Haun. p. 203—8.

Samling. Som Vidnesbyrd om, hvorledes Hvitfeldt tog sig af Skolens Fostersønner, kan meddeles et Par Ord denne skrev til Biskop Vinstrup, til Tak for at denne paa Hvitfeldts Bøn havde skaffet bemeldte Peder Hansen Underholdning i Kommunitetet. Brevet er vistnok omtrent fra 1598.

Charissime Domine Episcopo, intercessi apud te pro filio Domini Johannis Pastoris in Saxkiøping, ut is suscipi posset in album eorum, qvi Regia liberalitate vivunt, qvod etiam lubens annuisti, pro qva tua benevolentia gratias maximas ago. Mitto autem nunc ad te eundem studiosum, sperans te in personam optimæ spei collocasse. Deus te custodiat.

A. Wittfeldt.

Til samme Tid hører ogsaa følgende Brev til Venusin fra en Mand, der var Lærer paa Herlufsholm — muligvis den Christoffer Hansen fra Dalby i Sjælland, som gik over til Calvinismen og blev Præst i Tydskland¹⁾. Navnet og

¹⁾ I Worms Lexicon over lærde Mænd I, 243 og 505 er der gjort to forskellige Personer af ham. Paa første Sted kaldes han Christophorus Johannis Dalbye, og der bemærkes om ham: »Levede længe udenfor sit Fædreland; 1590 drog han fra Strasborg med Andrea Zvendio til Herborn, hvor han siden mest opholdt sig ved Greven af Nassows Understøttelse. Han besøgte siden en og anden Gang sit Fædreland, men kunde der ikke erholde nogen Befordring. Paa disse Rejser var han paa Seen nogle Gange i Livsfare». Paa det sidste Sted kaldes han Christophorus Johannidis, og der siges om ham, at han var født i Dalby og blev reformert Præst i Wittelsbach i Tydskland. — Det første Skrift, Worm anfører af ham: »Disp. de miseræ et liberationis humanæ causis. Herborn 1593. 4°. har jeg forgjæves efterspurgt. I Kgl. Bibl. findes derimod »Examen Controversiæ, utrum sit largius prandendum an vero coenandum, institutum publice in celebri Schola Herbornensi Nassovia, præside Dn. Johanne Pinciero — Respondente Christophoro Johannide Vallipagano [o: Dalby] Dano. Herborn 1593. 4to». Foran i Exemplaret findes skrevet et Digt undertegnet: »Christ. Joh. Vall. Herb. Cal. Apr. A. 93» til »Domino Nicolao Henrico, hero suo obseruando». — formodentlig Kanniken

Tiden stemmer, og Brevets Indhold kunde ogsaa tyde paa noget saadant.

Salutem in Christo Jesu P. Clar. vir Dn. Jona Venu-sine, agnosco paterna tua in me beneficia, pro quibus gratias et habeo et ago, quantas vel animus meus concipere et lingua exprimere potest. Sed maxime doleo, quod tua benignitate coram non possim frui diutius. Causa in promptu est. Nam quod olim Poëta, idem nunc ego fateri cogor: Contrivi miserè miser tot annos, gustando mala, gratias agendo, sperando ingenueque serviendo. Tantorum mihi præmium laborum sunt sapere atque poenitere. Hinc, nisi misericordis Dei potentia me sustineret, ad desperationem propenderem et præceps

Hr. Niels Henriksen i Roskilde. — Det næste Skrift, Worm anfører af ham: •Disp. de Prædestinatione. Edinburg. 1595. 4to•, har jeg heller ikke fundet. Derimod findes i Kgl. Bibl. •De exorcismo, qui adhiberi solet ad baptismum infantum. Item de Gynæcobotismo, id est, baptismo infantum, quem usurpant mulieres in casu, quem vocant necessitatis. Sententiæ doctorum Evangelicorum, collectæ a Christophoro Johannide Dalby. Herbornæ Nassov. 1612. 8vo.• Skriftet er tilegnet Kong Christian IV i en Fortale, dateret Zeytzheimii ad Albulam Nassovicam ipsis Cal. Jan. 1612. Forf. underskriver sig: •Christoph. Johannidis Dalby, div. verbi min.•, og omtaler, at han i sin Tid havde besøgt Roskilde Skole og Kbhvns Universitet, og hørt Lærerne sammesteds udtale sig om Exorcismen. — Endvidere findes af ham: •Navicularia eller christelig Skif-farts handel oc Wandel. Item: Itinerarium eller Pillegrimskaff. Det er: Christelig weyviser til den hellige Graff oc det ny Jeru-salem. Prentet i Bremen 1616. 12mo. Skriftet er tilegnet Jens Juel til Kjeldgaard, Kgl. Maj.s Rentemester, i en Fortale, dat. Zeytz-heim. tredie Juledag 1615, og undertegnet: Christoffer Hansøn Dalby. Heri omtales, at Forf. i Sept. 1615 med sine tre •Pusiller• havde besøgt Danmark og været i Livsfare under Sejladsen. Stat-holder Brejde Rantzov havde under hans Ophold i Kbhvn indbudt ham til sit Bord, og flere andre Adelsmænd havde vist ham Vel-vilje. Som Steder, hvor han under sit Besøg i Danmark havde opholdt sig, nævnes: Roskilde, Kbhvn, Refstrup, Stubbegaard og Kjeldgaard. — Skulde hans Kjendskab til flere adelige, som næv-nes, mon ikke skrive sig fra Herlufsholm? Af de omtalte Fortaler synes at fremgaa, at han har været Præst i Zeitzheim. Hvorfra Worm har Wittelsbach, vides ikke.

agerer. At mihi divinæ castigationes debent odium et fugam mali afferre, ne contra stimulum calcitrem. Ergo meæ saluti consulo, si relictâ patriâ, parentibus, amicis, ad peregrinos me contulero, ubi tranquille magis atqve ex animi sententia vivere mihi liceat, sed spe bonâ felicioris in patriam reditus, si quando visum fuerit Deo et Patronis huc me revocare. Et qvantam, scio, tu Dn. pater spem de me qvamvis indigno foves. Verum ne irrita fiat, opus est mihi longè majori bonarum literarum peritia, qvam spero me tandem consecuturum per Dei gratiam, devorando patienter quasvis difficultates. Sic enim et nomine et vocatione mea me dignum gessero. Propositum vero iter alacris aggredior, quandoquidem cui milito, is est victor. Igitur ille mihi gubernet iter, qvi mihi svasit iter. Solatur me interea illud Augustini: Da Domine qvod jubes, et jube qvod velis. Hunc rogo, ut in me stabiliat *εὐσέβειας μετὰ εὐτακείας*. Eundem precor, ut tibi semper adsit, et te magis magisque coelestibus suis muneribus decoret, eorumqve sanctum usum deinceps per te aliis monstret, ad suam gloriam, tuam salutem, et Christianæ Republicæ ædificationem ac utilitatem. Excusatum se habeas submissee rogat frater Magnus Bartolinus, qvod gravioribus districtus non potuerit ad vos perscribere. Salutem officiosam et tibi et lectissimæ conjugii tuæ ipsius verbis ascribo. Salutem quoqve Dn. Tancredo, vestro filio, precamur, qvocum ut coram ego familiariter vixi, ita nunc etiam absens vivere videor. Et hoc vult amicitia nostra, in qvam nullum jus locorum intervalla obtinebunt, qvippe inter veritatis studiosis consistit. De meis rebus plura heri significabit frater. Unicum tamen, qvia nunc occurrit, addo. Conveni proximo die Dominico nobilem fæminam, generosi Dn. Olai Daa uxorem¹⁾, qvæ licet omni me culpa vacare intellexit facile, attamen irasci non destitit. Tulit id moleste mecum Dn. Andreas, pastor in Hellufmagle, ac proinde illi de meo ex dulcissima patria abitu, procul dubio, retulit. Illa qvidem manum porri-

¹⁾ Til Ravnstrup.

gebat, sed vultum avertebat et colloquium mihi suum prorsus invadebat. Ita (ut ait ille) sunt omnes isti divites, si quid benefacias, levior pluma est gratia, si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt. Sed nimius fortassis nunc sum. Ignosce quæso mihi avdaciam, et vale perpetuo una cum charissima uxore, dilecto filio vestro, meo fraterno amico, atque adeo cum tota familia in Christo, qui est æterna salus. Ex libera Herlufsholmensi schola 6 Decemb. An. 98, quum perendie ad Ulyssæos errores redirem.

T. T. addictissimus

Christophorus Johannis.

Reverendo et cl. viro Domino Magistro Jonæ Venusino, Præposito et pastori Hafniensi dignissimo, favori meo adeo dignâ semper gratitudine colendo.

Følgende udaterede Brevfragment i Samlingen — vistnok fra Rektoren Hans Jensen Alanus, men uvist til hvem, og som det synes fra Aaret 1598 eller 99 — vedrørende den øverste Hører ved Herlufsholms Skole, handler maaske netop om hin Christoffer Hansen, der har skrevet ovenstaaende Brev. Noget sikkert lader sig dog ikke sige derom, uden andre Efterretninger komme til.

Pridie hujus diei literæ tuæ mihi reddebantur, ex quibus satis superque cognovi, te ex relatione hominum fidedignorum percepisse, hypodidasalum nostræ scholæ supremum a functione sua removendum esse, quod vix affirmare possum, præsertim cum se intercessionem bonorum hominum in gratiam Arnoldi Huitfeldti receptum iri speret.

Fra Aaret 1600 have vi følgende Brev til Alanus, der viser, at han alt var træt af Virksomheden paa Herlufsholm og ønskede Forandring, hvorom han blandt andre henvendte sig til Biskop Peder Vinstrup og dennes Svigersøn Prof. Joh. Stephanius. Brevet, der er fra den sidstnævnte, findes i saa godt som ulæselig Tilstand i dennes Konceptbog, Kallske Saml. 512. 4to, hvorfor en forøvrigt

mindre nøjagtig Afskrift fra forrige Aarhundrede (Ny kgl. Saml. 1390 Fol.) har maattet tages til Hjælp.

Dño Joh. Johannis Rect. Scholæ Herluffsholm.

Quod mihi negotium commendas, ornatissime Dñe Johannes, amice vetus et carrissime, id mihi ita erit cordi, ut quod maxime. Literas Dño Socero meo inscriptas ei reddidi, facta tui mentione tali, qualis fieri a me debuit. De qua, ut utriusque nostrum pudori consulam, nihil scribam amplius. Scio equidem per totum novennium expertus ipse, quantis cum difficultatibus et molestiis isthic lucteris, e quibus ut tandem aliquando elucteris, et pactum (!) moribus tuis aptum, virtute oc eruditione dignum, post illas jactationes attingas, Deus ipse benignus efficiet, excitatis, cum videbitur, mediis huic tuæ saluti procurandæ jam multo ante tempore in arcano consilio suo a se destinatis. Interim erit tuæ pietatis moram nonnullam, si qua interjiciatur, patienter ferre. Mea tibi opellula, constanter affirmo, non deerit, si quid per eam poterit unquam existimationi saltem dico et honori tuo promovendo accedere momenti. Dominus Socer meus tibi multam salutem precatur; de sua voluntate erga te ut dubites, æquum esse minime arbitratur, cum eam tibi coram prolixè satis declararit, verbis tum quidem, sed facto et re ipsa ut semel comprobet, se in omnes occasiones intentum fore pollicetur. De negotio autem, cujus meminerunt literæ nobiliss. Stenonis Brahe, nihil dum certi constitutum, nec se quicquam inaudivisse, nisi si rumor vulgi, et fama fortassis præsaga futuri, judicia Magnatum, ut alias persæpe in multarum rerum deliberationibus, ita hic quoque prævertat. Quicquid erit, se facturum omnino, ut tui habeatur ratio. Hæc tibi totidem pene verbis, quibus respondebat, breviter significanda duxi.

Munus filiolo meo abs te missum esse, nullo nostro merito, libenter agnosco. Quod tamen, quemadmodum cogitaram, non remitto; arrogantis enim videri posset, benevolentiam ultro oblatam aspernari; sed apud me tanquam depositum esse promitto, donec ad suum possessorem per occasionem

optatam cum fænore et quasi postliminio revertatur. Vale feliciter etc. Hafniæ 8 Decembris 1600.

Joh. Stephanius.

Sit Ønske om Befordring fik Alanus opfyldt, da han i Foraaret 1602 blev kaldet til Professor ved Universitetet. Hans Virksomhed i denne Stilling, der varede til hans Død 1631, ligger dog udenfor vort Emne her.

Efter at Hans Jens Alanus var bleven Professor ved Universitetet, kaldte Hvitfeldt Normanden M. Vincentius Sigurdsen (eller Find Sivertsen) til Rektor paa Herlufsholm 1602¹⁾. Om dennes tidligere Liv vides følgende. Han var fra Oslo og studerede først ved Københavns Universitet. Det tidligste Spor, vi nemlig have truffet af ham, er følgende Mindelse til ham om at betale en Gjæld, han var Professorerne sammesteds skyldig:

Schedula Memorialis.

Monetur Dominus Vincentius Sigvardi Norvegianus, velit honestatis et fidei memor æris istud perexigui, quod ei cum bonis viris hujus Academiæ Professoribus intercedit, dissolvere. Nec sibi competere patiatur, quod dici solet: Bona nomina fieri mala nisi appellantur; tum multo minus alterum illud: Quod amico sit creditum, id ab inimico sæpe repeti. Faxit igitur, ut meliora de se tam sperari quam credi, uti antehac ita in posterum quoque, velle videatur. Valeat. D. 27 Novemb. (15)99.

Joh. Stephanius²⁾.

Udtrykkene i dette Monitorium vidne om, at Vincentius Sigurdsen den Gang ikke var nogen ganske ung Student. I April 1600 blev han immatrikuleret i Rostok. Han kom dertil som Hovmester for Jens Bjelke (til Øst-raat) siden bekendt som Norges Kansler³⁾. Her tog »Vin-

¹⁾ Hos Melchior kaldes han urigtig Mag. Vincents Findo.

²⁾ Af Stephanius's Konceptbog, Kallske Saml. 512. 4to, p. 48.

³⁾ Norske Samlinger I, 90.

centius Sigvardinus Norwegianus« den 16de Oktober 1600 Magistergraden¹⁾. Siden fulgte han med Jens Bjelke til Vittenberg og Leipzig; men paa sidstnævnte Sted forlod han ham for at drage til Jesuiterne, af hvis Lærdom han den Gang ansaas for at være smittet²⁾. Da han ikke før sin Bortrejse havde betalt den Gjæld, hvorom Stephanins havde mindet ham, skrev denne følgende Brev til den nylig beskikkede Biskop i Oslo for om muligt at faa Vincentius's Fader, der var i gode Vilkaar, til at afgjøre Sønnens Gjæld:

D. M. Andreae Bentzio Episcopo Asloiensis.

Clarissime vir, Domine et amice honorande, cogor auxilium tuum implorando negotium tibi satis alias occupato facessere; sed cogor tamen. Eò enim necessitatis adigit me tandem fides boni viri Dn. Vincentii Sigvardini mihi non servata. Ejus tibi mitto syngrapham, peramanter rogans, velis per occasionem agere cum ipsius Parente, quem superstitem esse audio et in re lauta, quique tibi deinceps parebit, ne in tantillo debito filii famam et fidem periclitari patiatur. Potes facile et scio te velle hic mihi gratificari. Si quid erit unquam, in quo mea tibi opera utilis esse queat, expectabis eadem a me, quæ soles ab homine tibi multis nominibus devinctissimo. Vale animo et corpore salvus; et Christo duce proficiscere ad augustiss. officii tui capessendam administrationem³⁾. Salvebit ex me uxor tua plurimum, Ex Museo meo 7. April. A. 1601.

T. T.

Joh. Stephanus⁴⁾.

Betegnelsen af Vincentius Sigvardinus som »Dominus« tyder paa, at han tidligere har været i præstelig Stilling.

¹⁾ Schütz, Vita Dav. Chytræi. III, 485 b.

²⁾ Yngv. Nielsen, Jens Aagesen Bjelke, S. 3 (efter et Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2830. 4to).

³⁾ Den 29de Marts 1601 var M. Anders Bentsen Dallinus bleven viet til Biskop i Oslo.

⁴⁾ Stephanus's Konceptbog, Kallake Saml. 512. 4to, p. 68.

Men derom er for Resten intet videre bekendt. Som tidligere er antydet, blev han 1602 Rektor paa Herlufsholm. Her gjorde han sig bemærket — ikke som man af det ovenanførte skulde antage ved jesuitiske, men ved kalvinistiske Tendenser, idet han lod Disciplene i Steden for Luthers benytte den hejdelbergske Katekismus, som er et af den reformerte Kirkes Grundskrifter¹⁾.

Til denne Tid hører følgende Brev til ham fra Prof. Johannes Stephanius, der bl. a. viser, at det gode Forhold mellem dem var fuldstændig gjenoprettet.

Dño Vincentio Sigvardino Scholæ Herlufsholmensis
Rectori S.

Grata nobis inprimis et valde jucunda futura fuisset honorifica præsentia tua, reverende vir, ad Nuptiarum nostrarum solennitatem exornandam. Verum quia id res tuæ non patiebantur, libenter accipimus excusationem tuam, et simul gratissimum habemus cum votum illud tuum tam pium et sincerum pro incolumitate nostra, tum præterea aureum nummum insignem uxori meæ carrissimæ abs te donatum. Hujus utriusque gratam memoriam perpetuo nos conservaturos pollicemur. Atque idcirco tibi vicissim de summo in Ecclesia Christi loco et augustissimo docendi munere, ad quod te divinitus vocatum intelligimus, ex animo gratulamur. Deumque opt. max. rogamus, velit tibi et vocationis et vitæ totius cursum in posterum etiam felicem et fortunatum esse. Et hæc quidem breviter tibi respondere volui, vel ideo etiam, ut scires, literas tuas nobis redditas esse, et negotium recte curatum. Nostra officia qvaliacunque tibi nunquam non constabunt paratissima. Vale feliciter ex me et mea salutatus plurimum et officiose. Hafniæ 24 Octobr. 1604.

T.

Joh. Stephanius²⁾).

¹⁾ Gjellerup, Jens Dinesen Jersin, S. 26—7.

²⁾ Stephanius's Konceptbog, Kallske Saml. 512. 4to, p. 214.

Den ærefulde Ansættelse i Kirkens Tjeneste, til hvilken Stephanus i dette Brev lykønsker M. Vincentius, var Embedet som Sognepræst i Tønsberg samt kgl. Forlening paa »Provstiet« sammesteds¹⁾, som han allerede nogle Maaneder tidligere havde modtaget, hvorefter følgende Kongebrev haves:

Christian IV. Gjør alle vitterligt, at efterdi der nu vacerer og ledigt er et Provsti udi vor Kjøbsted Tønsberg i vort Rige Norge efter afgangne Hr. Rasmus Hjort, fordum Sognepræst der sammesteds, da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade undt og tilladt . . . at os elsk. hæderlig og vellærd Mand Mag. Vincentius Sigurdsen, som hannem udi samme Bestilling haver succederet, maa nu strax samme Provsti igjen bekomme og det siden, og al den Stund han er udi samme Tjeneste, have, nyde, bruge og beholde med al sin Rente og rette Tilliggelse, eftersom for^{ne} Hr. Rasmus Hjort og andre hans Formænd for ham haft have, dog saa at han skal residere og bo hos for^{ne} Tønsberg Kirke og være Ordinansen, som om Religionen er udgiven, aldeles undergiven og gjøre slig Tyng og Tjeneste med Prædiken og anden Del udi Kirken, som fremfarne Provster før ham gjort have. Sammeledes skal han opholde Skolen der sammesteds og af samme Provstis Rente og Indkomst forsørge de fattige udi Hospitalet der sammesteds med nødtørftig Underholdning. Skal han og aarlig til gode Rede give til os og Kronen en skjellig Afgift af hvis Tiende, som han haver i Tønsberg Len, og os og Kronen med Rette tilkommer, eftersom han med vor Lensmand derom tilens vorder. Og skal han bygge og forbedre den Gaard og Residens, han til samme Provsti bekommendes vorder, og holde Bønderne, der tilliggendes ere, ved Norges Lov, Skjel og Ret etc. Kjøbenhavn 17de August 1604²⁾.

¹⁾ »Provstiet« var et tidligere Kirkelen med ret anseeligt Jordegods og Tiender.

²⁾ Norske Rigsregistrarer. IV, 83—4.

Skjønt M. Vincentius var i denne ret anseelige Stilling til sin Død, findes hans Gravsten dog i Lunds Domkirke, og den bærer ifølge Sommeliuss Disp. de Templo Cathedrali Lundensi p. 114 følgende Indskrift:

Her ligger begravnen nu salig hos Gud Hederlig och Høiglerdt Mand M. Fiend Siffuardsen, Sogne-Prest udi Tønsberg og Proest udi for^{ne} Tønsberg¹) leen. Anno 1677.

Selvfølgelig er Aarstallet urigtigt, men jeg ser mig i Øjeblikket ikke i Stand til at sige, hvilket det rigtige er. Müllers Beskrivelse over Tønsberg (S. 86) nævner vel Mag. Find Sivertsen som den sidste »Religions-Provst« i Tønsberg, men har ingen Angivelse om hans Dødsaar.

I adskillige af de tidligere meddelte Breve er nævnet — og altid med stor Velvilje og taknemlig Hengivenhed — en Mand, som ved denne Tid var nøje knyttet til Herlufsholm, Mogens Bertelsen (Dalinus), en ret mærkelig Personlighed, der i en Del Aar var Oeconomus eller Inspektør ved Stiftelsen og derhos synes at have haft meget at sige i Skolens Anliggender, vistnok ikke mindst paa Grund af den Tillid som Hvitfeldt havde til ham. Det almindelige Indtryk, vi faa af hvad der berettes om ham, er, at han var en lille Mand med et spillende Liv og en mærkværdig Virkedrift. I alle mulige Videnskaber var han hjemme, men især i de fysiske. Han maa have været et teknisk Geni, eller om man vil en Tusindkunstner, der kunde lave Fyrværkerier, Vandspring og meget andet. En vis Lyst synes han at have havt til det magiske, og Menigmand var ikke langt fra at anse ham for en Troldmand. En stor Ven af det frie og friske Liv i Mark og Skov var han, men tillige som det synes en saare vennetsæl Natur; Disciplene hang ved ham; Lærerne morede sig over ham, men holdt ligefuldt af ham og agtede ham. Kvinder und-

¹) I Aftrykket staar: Förne ønsberg — hvilket jeg har rettet paa ovenanførte Maade.

gik han; men et muntert Gilde til langt ud paa Natten var efter hans Smag. Han synes at have været Herlufsholms gode Aand i sin Tid. Og dog havde denne Mand sine Sorger, som følgende Digt af Venusin til ham, i Peder Hansens Samling, viser¹⁾.

Ad Magnum Bartolinum extemporaneum.

Tu qvoqve, tu magnos inter numerabere Magne,
 Postquam te Proceres, postquam te vulgus odisse
 Cæpit, sic seqveris summi vestigia Christi,
 Qvi nempe ipsa fuit bonitas, sapientia, virtus,
 Et veri lux alma, itidem lex unica recti,
 Ille inquam, tamen, ille homines Deus inter, honores
 Nullos, nulla tulit virtutis præmia: verum
 Improbus, impostor, sceleratus, seditiosus,
 Mancipium Sathanæ, Sathanaqve obsessus et almæ
 Legis destructor, nunquid non audiit? Atqvi
 Cur nos hoc animo? cur tam iuvat esse tenelli?
 Ut non insani malesana opprobria mundi
 Contemnamus et in mediis lætemur ovantes
 Ærumnis: quando ipse Deus, quando illa bonorum
 Spirituum glomerata phalanx nos undiqve cingit,
 Atqve vetat, ne fors Sathanæ mundiqve misellos
 Improbilas, furor et fravdes nos usqve fatigent;
 Qvin etiam quando ipsa Dei volet Adrastia,
 Hostibus ora tuis obturabuntur, et instar
 Solis erit toti probitas tua cognita mundo.

Da Melchior allerede har samlet en Del Efterretninger om Mogens Bertelsen²⁾, skal her kun tilføjes et og andet, som Melchior ikke har kjendt. Vi træffe ham første Gang, da han i Januar 1580 blev immatrikuleret ved Universitetet

¹⁾ Blandt Venusins utrykte Digte findes ogsaa Anagramma nominis Magni Bartolini.

²⁾ Melchior, Efterretn. om Herlufsholm, paany udg. af A. Leth, S. 61—3. Jvfr. Gjellerup, Biskop Jens Dinesen Jersin, S. 30—3.

i Padua¹⁾. Rimeligvis har han færdedes mange Aar i Udlandet. I Aarene 1594—6 træffe vi ham som Forstander (Prior) for Helliggejst Hospital (nu Vartov) i Kjøbenhavn. Samtidig synes han at have været en Art Forretningsfører for Tyge Brahe, der satte en stor Tillid til ham²⁾, hvorfor det ogsaa gik ham saa meget desto mere nær, da »lille Mons Bertelsen«, som han kaldte ham, syntes at svigte ham, efter at han havde forladt Fædrelandet³⁾. I Aaret 1596 eller senest 1597 fik han den ovenomtalte Stilling paa Herlufsholm. Det var rimeligvis ved hans Afgang derfra 1611, at Sten Brahe paa Bregentved, Tyges Broder, der holdt meget af Mogens Bertelsen, fik den ovennævnte Hans Jensen Alanus, der nu var Professor ved Universitetet, til at skrive det morsomme latinske Mindedigt over ham, hvoraf Brudstykker ere trykte i Pontoppidans *Ann. eccl. Dan.* III, 715—6 og andensteds. Jeg har (i Ny kgl. Saml. 743 Fol. Vol. 1) fundet en fuldstændig Afskrift af Digtet, ledsaget af en samtidig dansk Oversættelse af samme i Verseform, forfattet af den daværende Rektor paa Herlufsholm, M. Peder Pedersen Hie. Det hele har til Titel:

Epithaphium Dñi Magni Bartolini latine conscriptum a Dño M. Johanne Jani Alano, professore Hauniensi, sed ex dictamine et instinctu nobiliss. dñi Stenonis Brahe. Danico

¹⁾ Suhms Saml. II, 3, 6. Han kaldes her Sielandus. Maaske Navnet Dallnus, som undertiden tillægges ham, viser hen til Dalby, hvad da atter kunde tjene til at bestyrke Formodningen om, at den foran S. 335—8 omtalte Christoffer Hansen er den Mand af samme Navn fra Dalby, der gik over til Kalvinismen. Udtrykkene i ovenførte Brev fra Christoffer Hansen viser i ethvert Tilfælde, at der var et meget intimt Forhold mellem Brevskriveren og Mogens Bertelsen.

²⁾ Danske Mag. II, 291. 296. 298. 300. 4de Række II, 18—31. Breve og Aktstykker angaaende Tyge Brahe og hans Slægtninge, udg. af Friis, S. 28—9.

³⁾ Anf. Breve og Aktst. ang. T. Brahe, S. 82. 88.

autem rythmo donatum a Petro Petreio Hiennio Rectore
Scholæ Herlovianæ, Anno J. Chr. 1611 Mense Junio.

Det latinske Mindedigt har til Overskrift:

Reverendissimi Domini Magni Bertolini Dalini, Theologi
magni, mystici, Eremitici, Spiritualis, Philosophi, Philologi,
Politici, Juridici, Nigromantici, clarissimi, consultissimi, am-
plissimi Abbatis, Oeconomi vigilantissimi, Mechanici, Tor-
mentarii, Bombardarii, Hydrophantæ solertissimi, consumma-
tissimi, Philophili amicissimi Memoriae.

Det er underskrevet S. B. (o: Sten Brahe). Denne
Titel er i den danske Oversættelse gjengiven paa følgende
Maade:

Den Hederlige Mand Mogens Bertelsen, Som war een stor
Forborgen, Enlig oc Aandelig Klercke, en wellbeløst Høylerd,
en forslagen Handeler, en weldreffuen Loukønn, en werdig
Abbed, en forsigtig Husholder, en Kunstener, en Arckeli-
mester, en Bysse Handteirer, en schaffen oc fuldkommen
Wandkicker eller Postmester, oc en trofast Wens Wen, thill
Ihukommelse.

Naar Mogens Bertelsen her kaldes »en fuldkommen
Vandkiger eller Postmester«, saa mindes vi om det inter-
essante Forslag, han nogle Aar senere gjorde til Kjøben-
havns Vandforsyning. Forslaget, der er dateret Roskilde
den 24de November 1617, har Melchior ikke kjendt; det
findes nu trykt i Danske Mag. 3 R. IV, 171—5, og er
stilet til Kong Christian IV, efter hvis Opfordring Mogens
Bertelsen havde undersøgt, paa hvilken Maade og med
hvilken Bekostning Vandet fra Søerne nord for Kjøben-
havn kunde føres ind til Staden. Imod Slutningen af For-
slaget bemærker Forfatteren: »Befalder det Majestæten
min ringe Inspection hertil at bruge, eller og det ganske
Værk at forestaa mig naadeligen (at) betro, vil jeg under-
danigst med største Pligt derudi mig tro og flittig lade
finde«. Hertil kom det dog neppe, da han (ifølge Mel-

chior) døde et Par Aar efter under et Ophold paa Langeland hos sin Velynder Rigsraad Enevold Kruse. I Bertel Knudsen Aquilonius's store Brevsamling (*Epistolarum selectarum centuriæ quinque*, Rostochii 1623) findes flere Breve skrevne til Mogens Bertelsen under hans Ophold paa Borreby hos Kansler Christian Friis.

2. Akademiske Minder.

Under denne Overskrift kan det meste af Peder Hansens Brevbog henføres, idet den nemlig, som ovenfor er antydnet, indeholder en temmelig betydelig Samling akademiske Testimonier, Programmer og lignende Stykker. Da de vigtigste af dem imidlertid ere meddelte eller omtalte dels i nærværende Udgivers Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621. IV, 435 flg. dels foran blandt Venusins Breve, saa skulle vi ikke her opholde os derved.

3. Laalandske Minder.

Hertil kunne vi tildels henføre Samlerens, Peder Hansen Saxkjøbings, egne Breve og andre vedrørende hans Slægt. Flere saadanne ere meddelte foran som stilede til Prof. Jon Venusin¹⁾, eller ere dog lejlighedsvis omtalte. Det staar derfor kun tilbage at meddele følgende:

1.

Gratiam et salutem in filio Dei perennem.

Qvod felix atqve beatum sit, invocato sacrosanctæ Trinitatis numine, omnis honesti conjugij avtore et dispensatore, accedente meorum amicorum religiosa comprobatione, filiam meam dilectam, Mettam Jacobæam, nobili viro juveni Lavrentio Mule²⁾ despondi in conjugem. Nuptiarum vero solenni-

¹⁾ Se foran, S. 285. 299—300.

²⁾ Var fra 1 Juli 1590 til 1. Juli 1601 ansat som Sekretær i det danske Kancelli (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1872, S. 159). Den 10. Febr. 1600 forlenedes han med et Kannedømme i Oslo, som han beholdt til sin Død d. 24. Marts 1603, da han blev stukket ihjel i Stedet for en anden. (Norske Registrestranter. III, 591. IV, 35. Mumme St. Knuds Kirke i Odense, S. 322. Bloch, Den Fyenske Gejstligheds Hist. I, 66).

tatem Otthoniæ ad diem 23 Avgusti, incidentem in Dominica XI a Trinitatis, celebrare decrevi. Qvocirca precibus plusquam fraternis a te peto et contendo, velis pro singulari nostra atqve antiqva amicitia, die statuto hic nobis adesse, eorum novas faces nuptiales Deo commendare et cum ceteris nostris amicis tum affuturis exhilarare atque condecorare. Non addubitans, qvin Deo vero paranympo rem gratissimam feceris, me vero tibi parili observantia perpetuo devinxeris. Vale diu multumqve sospes. Otthoniæ Julij 18, Anno 1601.

Ornatissimo viro, virtute et eruditione celebri, M. Jacobo Francisci f., Ecclesiæ Dei Saxcopiæ Lolandorum pastori fidelissimo, amico et cognato meo longe carissimo.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 271. 8vo, p. 252—3. Brevet, der mangler Underskrift, er, som det fremgaar af Indholdet, skrevet af Biskoppen i Fyns Stift, M. Jacob Madsen.

2.

Gratiam et salutem in filio Dei perennem.

Redditæ sunt mihi abs te literæ, D. Georgi, frater dilectissime, qvæ sane gratæ extiterunt. Adeo enim humanitatis sale respersæ, et elegantiae coloribus tinctæ mihi videbantur. Meæ avtem incultæ et inconditæ, atqve Danice etiam scriptæ fuerunt, qvas tu mi frater, pro candore tuo ac singulari in me benevolentia, æqvi bonique consule. Etenim veritus sum, ne latinas elucubrando in arrogantiae crimen inciderem. Cæterum nunc sublata suspicione illa, avdacter ad te scribo. Tuæ enim ansam mihi præbuerunt. Cognoscas igitur, Sororem meam Gundeliam eodem die, qvo missa sit ad te Epistola, per schedulam mihi significasse, qvod pestis, referente sic qvodam Serenissimi Regis nostri tabellario, non amplius Hafniæ scintillet, sed prorsus sedata sit. Verum utut est, non avdeo hic diutius commorari, ne iram adversus me concipiat herus meus¹⁾. Neqve enim periculorum metu deserenda est statio, in qva constitutus est qvispiam, sed officium faciundum est, et eventus Deo relinqvendi. Qvocirca Hafniam,

¹⁾ D. e. M. Jon Jakobsen Venusinus.

volente Deo, in primis cogito; proinde si sit aliquid, qvoad amicos tuos perferri velis, poteris huic præsentī literarum exhibitori committere, postea ego id fieri curabo. — Bene vale. Ex Slimming 27 Januarij Anno 1602.

Petrus Johannis Lolandus.

Honesto et docto juveni, Georgio Lavrentij f. etc.

Forfatterens Afskrift i Ny kgl. Saml. 271. 8vo, p. 254—5.

3.

Salutem in salutis avctore, felixqve hujus anni initium, feliciorē progressum ac felicissimum exitum tibi, Reverende Dñe Affinis, et omnibus amicis ex animo precor. Binas a te accepi literas eodem exemplo: unde facile colligo, factum esse negligentīā ejus, cui priores sunt traditæ, qvoad diutiuscule in itinere detentæ ad manus meas tardius pervenerint, qvoad etiam fatebatur studiosus ille, qvi eas exhibuit. Magno avtem dolore me affecerunt indicantes, sororem meam Gundellam ex hac vita commigrasse. Verum hac consolatione rursus confirmatus, qvoad illa tantum sit præmissa, non avtem amissa. Res novæ, qvæ hic geruntur, nullæ sunt, nisi hæ, qvas te etiam scire non est dubium. Habetur ad limites regni hujus conventus Procerum regni Svecici et nostri, cujus qvis sit exitus futurus, eventus docebit. Deus misereatur nostri, et dissipet eorum consilia, qvi bella volunt. Petrum Vardensem iterum conveni, qvi D. Joannem cognatum tuum fati concessisse, et viduam ejus relictam alteri nupsisse referebat. De Lagone vero ipsi nihil innotuit. Hafniæ 25 Januarij, Anno 1603.

Tuus totus

Petrus Johannis.

Forfatterens Afskrift i Ny kgl. Saml. 271. 8vo, p. 256 og 304—5. Brevet er uden Tvivl skrevet til M. Jakob Frandsen Varde, Præst i Saxkjøbing.

Sluttelig kunde bemærkes, at Haandskriftet endnu foruden Peder Hansen Saxkjøbings Samling indeholder en

Del Breve fra Aarene 1638—9 vedrørende Studenten Ericus Erasmi Gambyensis, tildels fra og til Præster paa Laaland. I et Brev af 28de Avgust 1638 beretter saaledes Petrus Pauli Svenopolitanus, Præst i Kjøbelev, om Pesten paa Laaland, som den 14de Avgust s. A. havde bortrevet Hr. Petrus Johannis, Præst i Nakskov, hvis Død blev særdeles beklaget. Det omtales ogsaa, at den 24de Maj 1638 var Hr. Niels Andersen, Præst i Syllested og Skovlænge død, og at Erik Andersen Otthoniensis var bleven hans Eftermand. De fleste af disse Breve ere dog skrevne med en saa slet Haand, at Besværet ved at tyde dem ikke staar i Forhold til Indholdets Vigtighed.

Efterat det foregaaende var sat, er jeg bleven opmærksom paa følgende Smaanotitser om nogle af de omtalte herlufsholmske Personligheder.

S. 317. M. Jørgen Christoffersen maa allerede 1591 være fratraadt Rektorembedet, thi i Peder Christensens haandskrevne 'Almanakoptegnelser (i Kgl. Bibl.) findes følgende Notits under 6te April 1591: „Herlufsholmiam decessit Petrus Ivo Borch accepturus scholam Herlufsholmianam“. Denne Notits, der godtgjør, at Peder Borck er bleven Rektor to Aar førend den Tid, det hidtil antoges, medfører i det hele flere Forandringer i de temmelig usikre Tidsbestemmelser i det foregaaende, og giver et velkomment Holdepunkt. — M. Jørgen Christoffersen anklagede en af de sidste Dage i det 16de Aarh. Prof. M. Lavrits Skavbo (den senere Biskop i Stavanger) for Konsistorium i Anledning af en Pengesum, denne havde undladt at betale ham. Herom har Skavbo, der da var Universitetets Notarius, selv indført følgende Bemærkning i Acta Consistorii for 22de December 1599: „L. Scavenius accusatur neglectæ fidei in solvendis daleris 30, quos debet M. Georgio Christophori Pastori Wæjensi in Schania, qui plenipotentem constituerat quendam Boetium Johannis“.
